

Nerudův verš a co s ním*

Klára Čermochová

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav české literatury a komparatistiky
klara.cermochova@ff.cuni.cz

*A až umřeš, budeš zbaven všeho,
tělo v prach se moudře rozpadne,
a co zde ti bylo záhadného,
zůstane ti pak i záhadné.*

Autor těchto veršů, Jan Neruda, již bezmála sto třicet let odpočívá na pražském Vyšehradském hřbitově, jeho dílo ovšem zdaleka všechny své záhady dosud nevyjevilo. K objasnění jednoho z aspektů jeho básnické tvorby, totiž principu veršové výstavby, aktuálně přispívá kniha Jakuba Říhy, kterou v létě 2019 pod názvem *Nerudův verš* vydal Ústav pro českou literaturu AV ČR. Jedná se o komplexní versologický rozbor prakticky veškeré (nejen) publikované Nerudovy básnické tvorby, který spojuje a rozšiřuje tři autorovy tematické články z posledních sedmi let.

Na vzniku knihy se kromě autora Jakuba Říhy svým způsobem podíleli i další členové versologického týmu Ústavu pro českou literaturu — Robert Kolár v roli jednoho z recenzentů (druhým je Dalibor Tureček z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích) a Petr Plecháč coby osoba, jíž vděčí za svou existenci většina nástrojů automatické analýzy verše, které Říha pro svou charakteristiku Nerudova verše využívá.

V posledních letech se jmenovaná skupina Ústavu pro českou literaturu zaměřovala na obecně a teoreticky orientované publikace, jež navazovaly na kontinuální vývoj nástrojů automatické analýzy verše (*Úvod do teorie verše*, 2013; *Báseň a počítač*, 2014; *Kapitoly z korpusové versologie*, 2017). Monografie o Nerudově verši je tak první samostatnou publikací, která Databázi českých meter a další nástroje a postupy využívá při rozboru a interpretaci konkrétních textů a autorských celků.

Publikace *Nerudův verš* analyzuje všechny autorovy básnické sbírky, včetně dvou posmrtně vydaných (*Zpěvy páteční* a *Knihy epigramů*). V popisu charakteristických formálních rysů verše navíc Říha přihlíží i k textům do sbírek nezahrnutým —

* Tato práce vznikla za podpory projektu „Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě“, reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734, financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj. / This work was supported by the European Regional Development Fund project “Creativity and Adaptability as Conditions of the Success of Europe in an Interrelated World” (reg. no.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734).

k básním otištěným časopisecky či nalezeným v pozůstalosti, případně k ranějším vývojovým stadiím některých děl. Šíře zkoumaného materiálu je tedy značná, aniž by zároveň činila rozsah knihy neúnosným, což je sympatická kombinace.

Struktura knihy odpovídá jednotlivým sbírkám, jejichž analýze v chronologickém sledu jsou postupně věnovány jednotlivé kapitoly. V každé z nich se autor snaží o zachování stejného vzorce rozboru: zastoupené rozměry, typ veršových klauzulí, užití strofiky a popis rýmu z hlediska přesnosti, délky slova, slovního druhu a sémantiky rýmových slov.

Knihla je rozdělena na dvě části, z nichž první zahrnuje sbírky *Hřbitovní kvítí* a *Knihy veršů* a druhá zbývajících pět básnických knih. Na samém začátku nalezneme čtenář dvoustránkový úvod, připomínající hned zkráj neoddiskutovatelné místo versologických poznatků v obecném literárněhistorickém bádání a jejich důležitost pro „adekvátní porozumění básnickému textu“ (s. 7). Ve zbývajících odstavcích vysvětluje autor postupy své analýzy a (ideální) strukturu kapitoly a přihlašuje se k badatelské tradici okruhu Miroslava Červenkovi a Květy Sgallové i k současným pracím již zmiňovaného versologického týmu.

Po úvodu následuje kapitola věnovaná sbírce *Hřbitovní kvítí*. Čtenář uvyklý obšírným úvodům do problematiky a kontextu bude možná poněkud zaskočen rázností, s jakou se text po třech větách věnovaných popisu prvního vydání knihy vrhá do výčtu číselných údajů, následovaných první tabulkou zastoupených rozměrů. Nejpozději u první ukázky na následující stránce však čtenář patrně s pisatelem srovná krok a uvykne autorskému stylu, typickému ostatně pro okruh versologického týmu (srov. některé kapitoly *Úvodu do teorie verše*).

Číslic je v celém textu značné množství, částečně je tím ovšem „vinen“ sám Neruda a jeho záliba v pojmenovávání básní čísly místo názvů. Zbylé údaje má na svědomí statistika, která je — především díky Miroslavu Červenkovi a Květě Sgallové — klíčovou součástí českých versologických analýz už více než padesát let. Číselné hodnoty však najdeme nejen v podobě procentního či absolutního výskytu zkoumaných jevů, ale také v označování rytmických kombinací v rýmu (např. 1/3 = jednoslabičný celek rýmovaný s trojslabičným), v záznamu sledu trochejských a daktylských stop v daktylotrocheji (233/232 = trochej následovaný dvěma daktyly nebo daktylem a trochejem) či v již běžně používaném označení délky verše (4J = čtyřstopý jamb). Přidáme-li číselné označení tabulek a shora zmíněné označování básní čísly samotným Nerudou, není těžké si domyslet, že množství čísel nahromaděných v jednom odstavci činí text místy obtížně přehledným. Dva příklady pro představu:

U čtyřstopého trocheje lze zmínit zastřžení dvojdílnosti verše — třetí silná pozice je přizvukována jen v 87 % řádek —, oslabenou akcentuaci poslední silné pozice (67 %) v ženských verších a větší otevřenost mužských čtyřstopých trochejů jednoslabičnému zakončení (22 %), to vše při vědomí, že vycházíme z 74, resp. 41 veršů (s. 19).

Tabulka 10 ukazuje míru gramatického kontrastu ve všech kombinacích: v úhrnu je podíl rýmů stejných slovních druhů 71 %; minima (59 %) dosahuje v kombinaci 1/3//3/1, maxima (92 %) v kombinaci 4/4. Hlavní kombinace 2/2 a 3/3 si zachovávají míru gramatického kontrastu jako ve Hřbitovním kvítí: rýmy shodných slovních druhů tvoří 65 % (2/2) a 78 % (3/3) v dané kombinaci (s. 49).

Citované úseky byly pochopitelně vybrány účelově — na řadě jiných míst podobné údaje dobře poslouží k lepší představě o význačnosti toho kterého jevu. Záležitost s čísly nás však vede k jiné otázce a zároveň úhlu, z něhož je třeba celý autorský a nakladatelský počín posuzovat: Pro koho je kniha o Nerudově verši určena? Vzhledem k nevelkému počtu tuzemských versologů budou publikaci vyžívat převážně badatelé a studenti mimo tuto specializaci.

Vlastní zkušenost mi říká, že orientace většiny literárních vědců v teorii verše není příliš důkladná. Nechci tím snižovat vzdělání a přehled bohemistů, germanistů a dalších odborníků — nechci dokonce ani tvrdit, že je pro ně takový hluboký vhled nezbytný. Versologie tvoří specifický obor propojující lingvistické, fonetické a literárněvědné hledisko a pro teorii či historii literatury je pouze jednou z pomocných věd a jedním z interpretačních nástrojů.

Pokud si tedy versologové přejí, aby jejich poznatky byly dále využívány a zapojeny do širšího teoretického i historického kontextu, neměli by tuto skutečnost ztrácet ze zřetele. Pokud o toto zapojení nebudou sami aktivně usilovat, snadno se mohou uzavřít do svých výsostných vod analýzy pro analýzu. Je to ostatně pohodlnější a mohlo by se zdát, že ani nikomu chybět nebudou. Avšak v případě, že získané poznatky dokážou srozumitelně a aktivně „prodat“, mohou velmi přispět nejen interpretaci, ale celému bádání o literárním vývoji, stejně jako například k rekonstrukci vývoje konkrétních děl, dataci textů, určování autorství atd.¹

Předešlými odstavci neřadím knihu o Nerudově verši či jejího autora do první ani druhé skupiny. Jisté její rysy jsou širší použitelnosti publikace spíše na obtíž, řada poznatků a závěrů naopak poslouží jako cenné informace o celém autorově díle nebo dokonce generaci. Podrobněji o nich bude řeč u jednotlivých částí knihy.

Kapitola o sbírce *Hřbitovní kvítí*, o které již byla řeč, obsahuje několik pasáží, které uvádějí statistickou analýzou získané informace obratem do širšího kontextu. Jde například o vysvětlení parodického efektu v Nerudově použití dlouhých trochejů, které se u něho objevují ve zcela jiné souvislosti, než jak to bylo v první polovině 19. století obvyklé (vážná, patetická lyrika a velká historická epika). Stejně tak je užitečná například poznámka, že pečlivé naplňování silných pozic Nerudova dlouhého verše s sebou nese sémantickou hutnost, danou maximálním počtem (krátkých) slov v řádce. Nespornou hodnotu mají i občasné krátké exkurzy do historie jednotlivých typů strof či tradičních útvarů (např. elegie) v českém i zahraničním kontextu či informace o tom, které rysy jsou vlastní celé májovské generaci a kterými se od ní Neruda naopak odlišuje.

Jsou zde však i jistá autorská rozhodnutí, která čtenářskou vstřícnost spíše snižují — v kapitole například najdeme dva německé citáty H. Franka, u nichž chybí překlad do češtiny. Domnívám se, že by jeho názory překladem nijak neutrpěly a výklad by byl rázem srozumitelnější pro větší okruh čtenářů.

Samostatnou otázkou jsou pasáže o rýmu. Autor v úvodu zdůrazňuje, že je prvním a zatím jediným, kdo se u nás systematicky zabývá analýzou strofiky a rýmu. Toto prvenství mu nehodlám upírat a souhlasím, že je žádoucí vyplňovat mezery v současném stavu poznání. Na druhou stranu se právě popis těchto dvou textových aspektů, rýmu především, zdá být nejvíce zatížen hrozbou „analýzy pro analýzu“.

1 Využitím versologie k určování autorství se v současnosti zabývá především Petr Plecháč.

Dobře je to vidět v právě rozebírané kapitole, kde po více než čtyřech stránkách popisu kombinací slovních druhů v rýmu, rytmických kombinací rýmové kadence či údajů o množství a typech bohatých a chudých rýmů následuje jediná věta o sémantice a funkci rýmu, která navíc s předchozí obsírnou analýzou souvisí jen volně.

Kapitola o *Knihách veršů* začíná několika stránkami obecného popisu této trojdílné sbírky a uvedení do kontextu. Nechybí v něm srovnání s dobovou tvorbou, vysvětlení pozadí nástupu jambu a upozornění na sémantiku jednotlivých užitých rozměrů. Až poté jsou zařazeny tabulky, na jejichž základě jsou dále rozebírány statistické aspekty jednotlivých jevů, doprovázené četnými ukázkami. Čtivý výkladový styl úvodních pasáží připomíná ráz textů Květy Sgallové a Miroslava Červenky, jehož interpretace ostatně v této části autor hojně cituje.

I dále najdeme množství cenných informací (použitelných i pro neversology), a to opět především tam, kde jsou získané údaje zapojeny do kontextu či využity k interpretaci. Jde například o upozornění na různé dobové hodnocení konkrétního jevu (kolísání slabičného rozsahu dlouhých veršů), které nám skrze citáty Nerudy a jeho současníků dává tušit dobový rozkol v pojmání závaznosti metrické normy a jejích pravidel. I v oblasti popisu rýmu přibylo propojení se sémantickou stránkou — ať už v poznámce o výskytu opakujícího se slova „skok“ coby refrénu v proměnlivých rýmových kontextech jedné básně či vysvětlení kompozičního využití opozice jambu a trocheje pro odlišení dne a noci či děje a jeho rámce v básni jiné. Vítané jsou rovněž pasáže o verši nerýmovaném a jeho motivaci i specifikách, která s sebou jeho užití nese.

Co se popisu rýmu týče, udává autor často všechny výskyty daného jevu. Tento postup je přínosný u hodnocení lexikální stránky rýmu, neboť ve větší skupině slov zajímavě vyvstanou významové okruhy specifické pro tu kterou sbírku (např. *hrobě, chudoby, kletba, muka, umučíš...* pro *Knihu veršů časových a příležitostných*). Otázkou jen zůstává, zda lze význam rýmových slov hodnotit samostatně, když významnou vlastností rýmu je propojovat a ovlivňovat smysl rýmových slov navzájem a vytvářet tak dohromady smysl nový.

Všechny výskyty ovšem autor často uvádí i u fonologické charakteristiky rýmů. Pokud tedy ve sbírce nachází například 19 substandardních rýmů (v nichž se rýmované části slov liší například v palatálnosti), podává kompletní výčet daných rýmových dvojic, ačkoli by si čtenář — už jen kvůli plynulosti výkladu — vystačil pouze s několika příklady. Vzhledem k tomu, že se tento přístup odráží v každé z kapitol, knize by omezení těchto výčtů čtenářsky ulehčilo. Aby nedošlo k nenávratné ztrátě zjištěných informací, kompletní materiál by pro pozdější odborné využití mohl zůstat na webových stránkách versologického týmu, kde se ostatně již nyní nachází zbytek do knihy nezahrnutých tabulek a dalších statistických dat.

Omezení podobných doprovodných údajů v samotné knize na minimum je typické například pro Červenkovy *Kapitoly o českém verši* (2006), které jsou právě pro svou plynulost a čtivost, nezatíženou přebytkem číselných údajů, otevřeny poměrně velkému okruhu čtenářů, aniž by text ztratil odbornou úroveň (na druhu stranu, *Kapitoly* jsou dílem završujícím několik desetiletí autorovy versologické práce, takže srovnávat je s první publikací o mnoho mladšího autora není úplně fér).

Po prvních dvou oddílech knihy přichází překvapivě opět úvod, tentokrát vysvětlující rozdělení Nerudova díla na dvě období a nastiňující kontext každého z nich.

Snad by bylo logičtější ho připojit k vlastnímu úvodu na začátku knihy, zvláště když první období (zahrnující dvě právě probrané sbírky) vlastní úvod nemá, nicméně čtenář se zde dozví, co je třeba, a kniha pokračuje dál.

Kapitola o *Písniích kosmických* kopíruje strukturu předchozích částí. Na rozdíl od předešlé kapitoly tu nenajdeme mnoho pasáží o kontextu či srovnání s tvorbou Nerudových současníků, za pozornost ovšem stojí obšírné vysvětlení metrické homonymie jambu a daktylotrocheje a důvodů, proč lze některé básně či jejich části interpretovat oběma způsoby. Stejně tak v části o strofice se autor neomezuje na prostý popis užitých strofických forem, ale všímá si i postupů, které kompenzují strofické členění v případech jeho absence (anafora, refrén).

V následující kapitole o *Baladách a romancích* zase autor vyvrací tradovanou „lidovost“ verše této sbírky (konstatovanou například Arne Novákem). Jde o příklad praktického využití statistických údajů, které ukazují, že ačkoli se texty k lidovosti programově přihlašují a obsahují i několikero přepracování folklorních námětů, jejich verš i rým zůstává zcela v souladu s dobovou sylabotónickou produkcí. Skrze analýzu strofiky zase autor ukazuje, jak i tuto oblast Neruda použil k rozlišení svých „balad“ od „romancí“.

Další kapitola je věnována poslední sbírce publikované ještě za Nerudova života, která nese název *Prosté motivy*. Také v této části jsou patrně nejzajímavější interpretační úseky spojující statistiku se sémantikou, jako například v komentáři k básni č. 2 z Podzimního cyklu: „Souhra a nesoulad potenciálních členění — založených v různých rovinách textu (grafická, metrická, strofická, syntaktická, sémantická) — se významně podílejí na významové výstavbě tohoto čísla, podtrhávající sémantiku nejistoty a klamu“ (s. 122).

Při čtení každé z kapitol se na mysl znovu vrací otázka do textu zahrnutých tabulek a jejich pojetí. Hned první tabulka posledně zmíněné kapitoly znázorňuje (jako obvykle) zastoupení rozměrů užitých ve sbírce a jejich počty z hlediska mužské, ženské a akatalektické kadence, následované celkovým počtem daných veršů a počtem básní, v nichž je daného rozměru užito. Vzhledem k tomu, že zastoupených rozměrů (třístopý předrážkový daktyl, čtyřstopý trochej, pětistopý jamb atd.) je tentokrát osmnáct, orientace v tabulce nějakou chvíli zabere. Nezjednodušuje ji ani fakt, že rozměry nejsou seřazeny ani podle metra (všechny daktylské, pak jambické, pak trochejské...), ani podle délky (sedmistopé, šestistopé, pětistopé...), takže se v tabulce špatně hledají konkrétní údaje z textu.²

U takto složitých tabulek by také stálo za to relevantní údaje graficky zvýraznit. Jednak v nich bývá velké množství nulových hodnot, které pouze znepřehledňují text, jednak mám za to, že tabulky čítající i přes deset řádků a sloupců plných stejně psaných číslic zkrátka nemotivují čtenáře k průzkumu.

V jednom z typů tabulek také najdeme zkratky „a. č.“ a „r. č.“. Autor, statistickým označením uvyklý, ani neměl potřebu zahrnout tyto zkratky do seznamu zkratek na konci knihy. Ne každý čtenář ale hned pochopí, že jde o aktuální a relativní četnost výskytu. Stejně tak řada „AAAA“ označující čtyři desetislabičné verše za sebou,

2 Záhadu řazení rozměrů v úvodních tabulkách jsem osobně rozřešila teprve při čtení poslední kapitoly — řádky jsou uspořádány podle čísla v pátém ze šesti sloupců, který udává počet veršů v daném rozměru... Snad budou ostatní čtenáři důvtipnější než já.

případně „A9A9“ značící střídání deseti- a devítislabičného verše, by snad mohla být označena srozumitelněji. Ano, je to konvenční versologické označení. A ano, tento případ v seznamu zkratk a symbolů uveden je. Toto označení je však (pokud se nemýlím) v knize použito pouze jednou, a proto by snad neubralo odbornosti ani systematickosti, kdyby se býval autor uchýlil k nějakému alternativnímu, zato srozumitelnějšímu způsobu zápisu (např. 10-10-10-10 / 10-9-10-9).

Domnívám se, že tabulky by se měly se slovním výkladem v ideálním případě doplňovat, a to tím způsobem, že výklad osvětluje tabulku a tabulka zpřehledňuje výklad. Na řadě míst to tak funguje, na těch ostatních by možná tabulek nebylo třeba. To se týká i číselných údajů uvedených v textu. Řada z nich srozumitelně ukazuje tendence, které lze v básních najít. Někdy je ovšem uveden pouze údaj z Nerudova textu, který bez srovnání s neutrální hodnotou čtenář nemá šanci vyhodnotit (je přízvukování poslední silné pozice u čtyřstopého trocheje v 67 % případů hodně, nebo málo?). Najdeme i místa (není jich však mnoho), kde jsou procentní údaje sice srozumitelné, avšak nezdá se, že by z nich vycházela nějaká významná data — např. procentní výskyt daného jevu se nezdá být signifikantně velký ani malý a při výčtu výskytu pro každý řádek strofy se výklad pouze drobí a ve změti čísel mizí celkové sdělení.

Výkladová osa knihy obecně není natolik silná, aby umožnila dobrou orientaci ve struktuře textu. To samo o sobě ještě není negativum, domnívám se však, že pro takto systematický popis a hutný styl by se lépe hodilo podrobné členění do tematických oddílů — tak je ostatně koncipován například *Úvod do teorie verše* (2013), jehož je Jakub Říha spoluautorem. Text *Nerudova verše* je tak totiž ve své podstatě vlastně již členěn, chybí jen nadpisy.

Dost však bylo čísel a tabulek, přesuňme se zpět k textu. Osvěžujícím a příjemně názorným doplněním výkladu jsou ukázky. Autor jimi nešetří, což je jedině dobře, jelikož o vlastní Nerudův text jde v knize především. Nelze samozřejmě citovat celé básníkově dílo, ale čím souvislejší ukázky jsou, tím lepší představu si čtenář udělá. Z logiky věci najdeme nejdelší ukázky v pasážích o strofice, neškodilo by ale rozšířit i některé další. Pravdou ale je, že ve většině případů se jedná minimálně o citované dvojverší, a hlavně — čtenář, který chce něco vědět o Nerudovi, by si automaticky měl vzít k ruce Nerudovy texty celé.

Ještě jedna poznámka ke kapitole o *Prostých motivech*. O verši této sbírky se dočteme, že „až na nečetné popsané odchylky (substituční porušující sylabismus veršové řádky) se [rytmický experiment] odehrál v mezích sylabotónismu“ (s. 126). O něco dále je zmíněna do sbírky nezařazená báseň *Letní vzpomínky*, která je podle autora prodloužením tohoto experimentu, „tentokrát již překračujícím hranici sylabotónismu“ (tamtéž). Nechci se přít o definici sylabotónického verše a šíří jeho hranic, spíše by mě zajímalo, jaké jsou tedy ony texty, které se do této kategorie již nevejdou. Panuje obecná shoda, že jde stále o verše. Jsou to tedy verše volné, tónické, sylabické, nebo nějaký přechodný typ? Metrická a rytmická stránka *Letních vzpomínek* je v textu obšírně rozebírána, ovšem výlučně ze sylabotónického hlediska. Dozvíme se tedy, jakým rozměrem jsou psány jednotlivé řádky, hned poté však autor dodává (jinými slovy), že v jejich seskupení nenachází žádný systém. Uvádí, v čem se jednotlivé řádky liší, mnoho už ale neříká o tom, co je spojuje. Jistou interpretační bezradnost ilustruje i závěrečné konstatování, že „na 112 čtyřverší básně připadá 49 různých realizací, kterým odpovídá 29 sylabických schémat“ (s. 129). Snad

bychom chybějící informace našli v Červenkově článku, na nějž autor na daných místech odkazuje...

Tato záležitost není jen otázkou interpretace jednoho básnického textu. Jde spíše o jakýsi návyk vidět básnickou tvorbu sylabotónickýmýma očima a používat k její analýze nástroje vyvinuté pro sylabotónický verš. Čím více se dílo vymyká, tím obtížněji se pomocí těchto nástrojů hledá jeho metrická a rytmická podstata. Analýza takto nejednoznačných textů je věcí nesmírně obtížnou, pokud však nedojdeme k uspokojivému vysvětlení a zařazení, je snad lepší nechat tuto záhadu přiznaně otevřenou, případně nastínit různé alternativní interpretace. Obojí ostatně autor jinde v textu činí a čtenář z toho jen těží, máje možnost nahlédnout do procesu, v němž vzniká finální versologické zařazení. Pisateli ovšem nelze upřít, že nad interpretací *Letních vzpomínek* strávil mnoho času a sil. Je to vidět i na tom, že tradiční několikařádkový závěr kapitoly je namísto shrnutí sbírky věnován výhradně této (do samotné sbírky nezařazené) básni.

S tímto přístupem souvisí i vyznění některých pasáží upozorňujících na míru přesnosti rýmů a metričnosti veršů. Z pohledu statistika neobsahují zmínky jako „rým stojí co do přesnosti nad úrovní generační produkce“ (srov. s. 26), „oddíl neobsahuje ani jeden nepřesný rým“ (s. 64), „sylabičnost slovenské předlohy patrně motivovala vyšší míru nemetričnosti“ (s. 63) či „Neruda se vyhýbal formálními nedostatky“ (srov. s. 38) žádné hodnocení, čtenář ho však v podobných větách může snadno vidět. Aby autor nepodporoval stále ještě obecně rozšířenou představu o tom, že přesný rým či metricky dokonalý verš rovná se dobrý rým a dobrý verš, snad by bylo lepší zaměřit se spíše na to, jak se proměňovalo dobové vnímání a hodnocení takových nepřesností, co Neruda pravidelností či nepravidelností svých veršů a rýmů mohl sledovat či k jakým formám se těmito odchylkami blíží — a nenechat v knize bez vysvětlení podobná, normativnost zavánějící konstatování, kde a jak moc se odlišuje od ideálního sylabotónického vzorce.

Knihu uzavírají dvě kapitoly věnované Nerudovým posmrtně vydaným sbírkám, publikovaným jako *Zpěvy páteční* a *Knihy epigramů*. V úvodu k první z nich autor upozorňuje, že ji básník zanechal v podobě velmi nehotové, a jednotlivá editorská uspořádání se tedy liší, aniž by některé z nich mohlo aspirovat na věrnost zamýšlené autorské podobě. Říha si vybírá obecně uznávanou první edici sbírky a dále už postupuje jako u předchozích kapitol — uvádí přesné údaje zastoupení rozměrů, rytmických kombinací v rýmech atd. Tyto informace mají posloužit srovnání s ostatními Nerudovými texty, jejich hodnota je ovšem oslabena, vycházejí-li z edice, kterou nespořádal sám autor, a z textů, z nichž některé do sbírky možná vůbec nebyly určeny.

Závěr poslední kapitoly, čítající sedm řádek, je současně i závěrem celé knihy. Píše se v něm, že Neruda s veršem, strofkou či rýmem každé sbírky vědomě pracoval a v každé z nich přinesl něco nového, očekáváje, že jeho postupy čtenář pochopí a ocení. Současný čtenář však podle autora „zřídka kdy disponuje znalostmi, které by mu takové pochopení umožnily. Cílem této knihy bylo tyto znalosti zpřístupnit“ (s. 145). Kdo je však onen „současný čtenář“, kterému dává kniha do rukou klíčové interpretační nástroje? Tato otázka zde padla již na samém začátku a odpověď recenzenta pro prozkoumání celé knihy je následující: Má-li být současným čtenářem versolog, kniha je pojata zcela v souladu s představou cílové skupiny. Je-li určena literárním vědcům, případně lingvistům, je v ní možná až příliš čísel a tabulek a málo

OPEN
ACCESS

vysvětlujícího výkladu, snad nejvíc pak chybí skutečný zevrubný závěr, vyzdvihující nejdůležitější poznatky a uvádějící je do souvislostí mezi sebou, v kontextu celého Nerudova básnického díla i s tvorbou autorových současníků. (Domněnku, kterou může vyvolávat výše citovaná formulace, že je totiž publikace určena běžnému čtenáři, neberu v potaz — v tom případě by totiž musela být napsána kniha zcela jiná, stačil by patrně kratší populárně-naučný článek. Některé úryvky knihy si však dokážu představit jako součást předmluvy k novým vydáním Nerudových sbírek.)

Vrátím se ještě na úplný začátek. V úvodu knihy je psáno, že „výzkum metra, rytmu, strofiky a rýmu tvoří nutnou součást dějin literatury“ (s. 7). Kdo však výsledky takového výzkumu literárním historikům předloží a vysvětlí? Dovolím si parafrázovat čerstvě devadesátiletou českou versoložku Květu Sgallovou, která v rozhovoru, otištěném v tomto čísle, říká, že když v tom nebudou aktivní sami versologové, když nebudou svá zjištění kolegům historikům neúnavně, v co nejsrozumitelnější podobě a ve vhodných chvílích sami podsouvat, nikdo to za ně neudělá. A i když si to možná literární historici nemyslí — byla by to škoda.

Publikace *Nerudův verš* je ovšem na světě a je na čtenářské obci, jak s ní naloží. Svým pojetím je tento text unikátní a průkopnický, a jako takový si zaslouží ocenění už jen za odvalu vydat se neozkoušenou cestou, která může přispět užitečnými poznatky celé literární vědě — i kdyby jich mělo být pro začátek jen pár. Stejně tak je nutno ocenit práci s konkrétními autorskými celky — v tomto případě jednotlivými Nerudovými sbírkami —, která dobře doplňuje jinak spíše obecně zaměřené versologické práce vydávané u nás v posledních letech. Jakub Říha, pro kterého je tato práce knižním debutem, je autor systematický a ambiciózní, uvidíme tedy, jaké plody přinese jeho další výzkum.

AD:

Jakub Říha: *Nerudův verš*. Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 2019, 158 s.